

**PUBLICISTICA ȘI CORESPONDENȚA LUI
ALEXANDRU MACEDONSKI**

ALEXANDRA DRAGOMIRESCU

**PUBLICISTICA ȘI CORESPONDENȚA LUI
ALEXANDRU MACEDONSKI**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2017

Colecția FILOLOGIE

Referenți științifici: Prof. dr. Al. Hanță
Prof. gr. I, Ileana Sanda

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DRAGOMIRESCU, ALEXANDRA

Publicistica și corespondența lui Alexandru Macedonski / Alexandra
Dragomirescu. - București : Editura Universitară, 2017
Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-0550-0

821.135.1.09

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062805500

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2017
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

Introducere	pp.7-9
Capitolul I <i>Cazul Macedonski</i>	pp.11-29
Capitolul II <i>Specificul cercetării</i>	pp.30-49
Capitolul III <i>Al. Macedonski și publicațiile sale</i>	pp.50-79
Capitolul IV <i>Epoca de intermezzo în corespondență</i>	pp.80-109
Capitolul V <i>Actualitatea lui Macedonski</i>	pp.110-152
Capitolul VI <i>Stabilirea corpusului</i>	pp.153-227
În loc de concluzie	pp.228-229
Bibliografie selectivă	pp.230-233

INTRODUCERE

Lucrarea este una prin excelență de istorie literară. Autoarea cercetează cu migală și la obiect unul dintre sectoarele mai puțin cunoscute ale activității lui Al. Macedonski, respectiv, publicistica și corespondența sa. O mare parte dintre articolele publicate de scriitor au fost comentate și editate de Tudor Vianu, altele au fost studiate de Adrian Marino. Au rămas însă multe necunoscute și este meritul autoarei lucrării de față de a le semnaliza prezența într-un corpus cuprinzător, organizat cronologic, cu menționarea publicației în care au apărut.

Victimă a trecerii timpului și a împrejurărilor, corespondența expedită și primită de Al. Macedonski este numai parțial posibil de a fi adunată, multe „înscrisuri” fiind pierdute sau, în cel mai bun caz, rătăcite. Comentariul candidatei și „corpusul” întocmit se sprijină pe ceea ce se află în fondurile BAR, MLR, Institutului G. Călinescu, BCU București, BCU Cluj, Biblioteca Th. Aman din Craiova, pe scrisorile „deschise” publicate de autor, care sunt de fapt tot articole de o formă aparte. Se apelează, de asemenea, și la unele articole și studii rămase în manuscris și păstrate la MLR ca și la articolele apărute în broșură sau la prefețe întocmite de Macedonski la volume ale unora dintre colaboratorii săi (Th. M. Stoenescu, Traian Demetrescu, C. Cantilli, Caton Theodorian).

Nu s-au putut include colaborările lui Al. Macedonski la presa străină, publicațiile respective lipsind din colecțiile BAR, BCU Cluj și București sau din Biblioteca Institutului G. Călinescu. Aceste publicații i-au fost inaccesibile de altfel și lui Adrian Marino, în momentul întocmirii monografiei sale. În schimb, au fost înregistrate și comentate un mare număr de scrisori trimise și primite de Al. Macedonski în limba franceză, multe dintre ele oferind amănunte interesante privitoare la biografia omului și a operei. [...]

Lucrarea stabilește, cum am arătat, un corpus relativ complet de articole și de scrisori, merit să ofere o perspectivă de ansamblu a domeniului, să identifice teme și probleme, prezente de cele mai multe ori și în opera literară a scriitorului. Sunt abordate, de asemenea, detalii care țin de profilul diverselor publicații la care a colaborat Al. Macedonski și sunt comentate opinii care conduc la o mai bună cunoaștere a personalității scriitorului și a locului pe care îl ocupă în mișcarea literară a timpului. [...]

Sunt semnalate atitudinile politice și orientarea ideologică a scriitorului, caracterul oscilant al acestora, ezitățile între liberalism și conservatorism, chiar unele utopii socializante. Se observă că, în general, publicistica lui Al. Macedonski nu este una de doctrină ideologică, ci una de opinie, influențată vizibil de evenimentul cotidian. Se încearcă o grupare tematică a articolelor, reținându-se aspirația spre libertate și egalitate—ultima înțeleasă ca element activ numai între indivizi de aceeași condiție socială și intelectuală, contestarea în spirit iluminist a mai multor instituții care i se par învechite, comentarea politicii externe a țării și exprimarea unor atitudini discutabile referitoare la Războiul de Independență și la Primul Război Mondial. Publicistul este interesat de probleme de agricultură, industrie și comerț, își exprimă opinia în legătură cu situația evreilor și a românilor din Transilvania.

O mare parte a publicisticii exprimă ostilitatea lui Al. Macedonski față de Academie, Junimea, „Convorbiri literare”, V. Alecsandri. T. Maiorescu, uneori, în 1912, respingând chiar Symbolismul, pe care îl considera macabru, decadent, lipsit de motivație și optând pentru Romanticism și pentru „poezia socială”, reprezentată de creația de la 1848. Romanticismul „teoretizat” de Al. Macedonski este de tip hugolian, clasicismul este identificat cu rezistența la coroziunea timpului, deși în ultimă analiză simpatiile sale converg deschis spre Symbolism.

Al. Macedonski aborda, de asemenea, problemele criticii literare, era preocupat, ca și Heliade, de rolul acesteia în promovarea „meșteșugului”, pleda pentru obiectivitate în aprecierea valorilor, dar a iscat, după cum se știe, multe și justificate nemulțumiri datorită subiectivismului excesiv cu care judeca literatura unora dintre contemporanii săi.

În ansamblu, cred că autoarea a realizat o imagine cuprinzătoare și documentată a activității publicistice a lui Al. Macedonski, semnalând motivații, consecințe, legături cu opera, ecourile ei în epocă și în posteritate. Corespondența a fost cercetată cu atenție, extrăgându-se date care interesează caracterizarea cât mai fidelă a omului și a operei sale. Este o lucrare necesară, care completează cercetarea unui domeniu al operei lui Al. Macedonski, rămas în oarecare măsură mai puțin abordat, în totalitatea lui, de istoria literară.

Prof. dr. Al. Hanță

[Rândurile de mai sus au fost scrise în 2006, făcând parte din referatul tezei mele de doctorat. În acea lucrare îmi propuneam atingerea mai multor obiective: stabilirea unui corpus cât mai complet de articole și de scrisori,

necesar pentru o mai bună cunoaștere a activității lui Al. Macedonski (Capitolele V, VI), cercetarea publicisticii și a corespondenței sale (Capitolele III, IV), ținând cont de particularitățile domeniilor respective (Capitolul II) și de sursele bibliografice consultate (Capitolul I).

*

De atunci, au trecut mulți ani, domnul profesor Alec Hanță, coordonatorul lucrării mele, nu mai este printre noi. Parcă ieri insista să plec la Cluj și să discut personal cu Adrian Marino..., *Cunoaște cel mai bine subiectul tău*”, îmi tot repeta. I-am urmat sfatul, însă spre surprinderea mea, criticul literar nu era dispus să-mi vorbească despre Macedonski, prefera să discutăm despre idei literare, să schimbăm impresii în alte limbi (engleză, franceză și germană). Mi-a mărturisit că a scris monografia într-o perioadă urâtă a existenței sale, l-am înțeles și nu am insistat. *„Viața lui Alexandru Macedonski” îmi amintește numai situații neplăcute și umilitoare*, avea să se destăinuie mai târziu în autobiografia sa, *Viața unui om singur*. Din experiența acelor ani, Adrian Marino rămăsese doar cu regretul că nu a putut salva mai multe manuscrise...În căutarea lor, am plecat la Craiova, am bătut zadarnic la poarta casei lui Tradem. Pustiu! În final, am ajuns față în față cu tronul Maestrului, obiect de muzeu. Nu mai era acolo să-mi ofere o „nestemată”, ajunsesem prea târziu...]

CAPITOLUL I

CAZUL MACEDONSKI

[Despre Al. Macedonski s-a scris enorm, uneori cu patimă și cu reproș, alteori cu duioșie și cu recunoștință. O personalitate capabilă să inflameze viața noastră literară timp de câteva decenii este greu de surprins în câteva pagini, prin intermediul unui discurs obiectiv și impersonal. Din acest motiv, acum, după zece ani, rescriu această lucrare într-o manieră polemică, recitesc totul cu alți ochi, poate mai obișnuiți cu lumina orbitoare a unor opinii critice repetate la nesfârșit, poate mai puțin deranjați de atitudinea celor care nu acceptă și alte puncte de vedere.]

*Macedonski, rivalul lui Eminescu...Macedonski, teoreticianul simbolismului...erau etichetele fundamentale, moștenite din școală, pe care le aveam în minte în primul an al cercetării mele, când mi-am propus să studiez (la modul serios) principalele lucrări critice referitoare la activitatea literară a Maestrului. De fapt, întrebarea fundamentală pe care mi-am pus-o de la început era legată de gradul de cunoaștere al publicisticii macedonskiene, în ansamblu. Atât studiile dedicate poetului, cât și cele referitoare la presa românească îmi puteau oferi un răspuns. Nu după mult timp, am observat că numărul textelor cercetate era destul de redus, în raport cu ceea ce îmi imaginam eu că trebuie să fie dimensiunea reală a creației sale. [Între timp, am constatat cu plăcută surprindere inițiativa republicării *Operele* într-o ediție alcătuită de Mircea Coloșenco, incluzând toate articolele din *Literatorul*¹.]*

Când am început să scriu această teză de doctorat (în 2001, mai exact), aveam nevoie de un ghid pentru a nu mă pierde printre miile de foi ale perioadei 1873-1920. Acesta a fost *Dicționarul presei literare românești, (1790-2000)*, un instrument de lucru util, deoarece îmi oferea descrierea succintă a ziarelor și a revistelor pe care le-a înființat Al. Macedonski sau la care a fost simplu colaborator. Acolo, am găsit informațiile esențiale: profilul publicațiilor, locul și perioada lor de apariție, periodicitatea, editorii, conducătorii, colaboratorii, formatul, colecțiile, cotele la care au fost cercetate, bibliografia critică sumară. În chip fericit, istoricul I. Hangiu a

inserat câteva referiri succinte la programul fiecărei publicații², asumându-și inevitabilele limitări: „ne-ar fi trebuit mai multe vieți spre a reproduce în întregime articolele-program ale tuturor revistelor, lista completă a colaboratorilor și a titlurilor”³. Unele texte importante din publicistica Maestrului sunt doar menționate: *Chants de la Roumanie de Marie Nizet (România liberă, 1878)*, *Criteriile în literatură (Sărbătoarea eroilor, 1913)*, *Anti-grecismul, Simțurile în poezie, Romanelli (Liga conservatoare, 1905-1906)* etc., în timp ce altele beneficiază de scurte comentarii critice: „În articolul *În pragul secolului* (nr.1/1899), poetul definește caracterele curentului simbolist: crearea unei limbi specifice poeziei și artei, deșteptarea de imagini, senzații și cugetări cu ajutorul formei, crearea de ritmuri noi, flexibilitatea și înavuțirea formelor existente [...]. Macedonski este astfel primul teoretician al Simbolismului din literatura română și printre primii în literatura universală.”⁴.

Inadvertențele rămân aproape insesizabile la o primă lectură. Spre exemplu, două articole publicate de Al. Macedonski în *Vestea* (1878): *Câteva cuvinte critice asupra versificațiunei. Despre rimele în i și în a*⁵ și *Câteva cuvinte critice asupra versificațiunei. Despre cezura*⁶ sunt considerate unul singur, intitulat: *Câteva cuvinte critice despre versificație: rime și cezura*⁷. În plus, el devine autorul tuturor celor opt *Cronici* ale *Revistei moderne*⁸, deși acest lucru este incert, având în vedere că în primele trei numere rubrica este semnată *Direcțiunea*, singurul director al revistei fiind în acel moment, Constant Cantilli. [Al. Macedonski semnează, în realitate, doar cronicile numerelor: *IV - V*⁹, *VI (Literatura modernă)*¹⁰, *VII*¹¹ și *VIII*¹².]

Publicat câțiva ani mai târziu, monumentalul dicționar cronologic al lui I. Hangiu din 2008, *Presa românească de la începuturi până în prezent*¹³, nu conține nicio referire la *Vestea*. În ceea ce privește *Revista modernă*, sunt reproduse fragmente din *Cronica* primului număr¹⁴, menționând colaborarea Maestrului cu poezia *Pe lacul de gardă*¹⁵, o transcriere greșită a titlului: *Pe lacul de Garda*¹⁶. În descrierea publicației este comentat (fără a fi numit) un editorial despre *Gherea*¹⁷ scris de „Marțial”. Acesta nu este identificat cu Al. Macedonski, deși pseudonimul fusese menționat de M. Straje¹⁸ cu referire directă la textele din *Revista modernă*.

Omisiunile nu sunt însă numeroase...Dicționarul este foarte valoros deoarece reproduce, în multe cazuri pentru prima dată, texte de referință din periodice precum: *Literatorul*, *Revista independentă*, *Liga ortodoxă*, *Forța morală* etc. Dintre toate acestea, spațiul cel mai amplu este dedicat, așa cum ne așteptam, *Literatorului*¹⁹, având în vedere importanța sa literară. După o introducere care își propune să evidențieze principalele trăsături ale revistei

(susținerea poeziei sociale, a Simbolismului, antieminescianismul etc.), sunt reproduse: *Cronica* primului număr, *Cuvântul inițial* al seriei din 1892, *Despre logica poeziei și Poezia viitorului*. Perspectiva adoptată acum e diferită față de cea din lucrarea anterioară, *Dicționarului presei literare românești* (1987), în care *Literatorul* era centrul publicisticii macedonskiene în funcție de care se poziționau toate celelalte ziare. Astfel, *Actualitatea* (1898-1899), *Analele literare* (1885-1886, 1888), *Biblioteca familiei* (1890-1892, 1892-1894, 1895), *Peleşul* (1884, 1887-1889), *Revista literară* (1885-1905, 1907), *România literară* (1885-1889) erau integrate în constelația *Literatorului*; *Analele literare, politice, științifice* (1904-1905), *Forța morală* (1901-1902), *Linia dreaptă* (1904) se aflau în descendența *Literatorului*, în timp ce revista *Carmen* (1898-1899, 1902, 1906-1907) era în sfera sa de influență.

*

Literatorul este singura publicație macedonskiană care beneficiază de un amplu studiu monografic²⁰. Dorind să surprindă „diferitele caracteristici ce se însumează într-un anumit eclecticism al periodicului lui Macedonski”²¹, cartea Adrianei Iliescu se referă, în cele 13 capitole, la câteva subiecte foarte bine documentate: jurnalismul macedonskian anterior anului 1880, biografia revistei (seriile, articolele-program, redacția și colaboratorii), relația *Literatorului* cu publicul cititor și cu presa vremii (*Convorbiri literare*, *Contemporanul*), debuturile, critica literară, poziția adoptată în privința limbii și a ortografiei. Accentul este mereu pus pe efortul colectiv al redactorilor: „*Literatorul* a însemnat o grupare estetic solid construită, care nu numai prin manifestele teoretice ale conducătorului ei, ci prin întreaga atmosferă de lucru din revistă și cenaclu a știut să impună o poezie nouă, o direcție modernă în poezia română”²². Prin urmare, contribuția directorului, deși are un statut privilegiat, rămâne doar o parte ilustrativă a întregului. Alături de articolele Maestrului, sunt analizate și cele ale lui Bonifaciu Florescu, Ștefan Vellescu, Pantazi Ghica, Tudor Vianu etc., punctându-se astfel principalele concepții estetice ale mișcării literare, referitoare la: prozodie, conținutul poeziei și teoria Simbolismului²³.

Publicistica lui Al. Macedonski nu poate fi însă redusă la această revistă. Adrian Marino a fost cel care a trasat cu exactitate momentele importante ale activității sale jurnalistice, menționând în *Viața lui Alexandru Macedonski*²⁴ colaborările poetului la: *Oltul*, *Telegraful*, *Stindardul*, *Vestea*, *Tarara*, *Stindardul Țării*, *Lumina*, *Liga ortodoxă*, *Forța morală*, *La Wallonie*, *L'Elan littéraire*, *Cuvântul meu* etc. Într-un capitol distinct, criticul urmărește cu atenție principalele campanii de presă²⁵.

Monografia impresionează prin abundența informației și prin numărul mare de note, o parte din documentele consultate fiind inedite²⁶. Dacă în primul capitol (*Strămoșii. Părinții*) sunt citate mai ales texte oficiale: anuare ale armatei, *Monitorul oastei*, *Monitorul oficial*, foi de zestre etc., începând cu cel de-al doilea (*Copilăria*), sursele predilecte sunt cele publicistice și epistolare, selecția materialului bazându-se și pe criteriul tematic, nu doar pe cel cronologic. Spre exemplu, călătoriile din tinerețe în Italia, Elveția, Austria și Germania²⁷ sunt prezentate cu ajutorul actelor, creațiilor literare din perioada debutului (1872-1873) la care se adaugă câteva articole publicate mai târziu, dar care trimit prin problematică la această perioadă: *Vilegiatura* (*Lumina*, I, 77, 1 iulie 1894), *Bacalaureatul primar* (*Liga ortodoxă*, I, 43, 10 septembrie 1896).

Cu toate că materialele cercetate sunt foarte numeroase, marele merit al criticului literar amintit este acela de a nu rămâne la stadiul de simplă cercetare documentară a publicisticii și a corespondenței macedonskiene, ci de a încerca să reconstituie portretul moral²⁸ al Maestrului, pe care îl transformă într-un „erou de roman”²⁹, un „homo duplex, balansând între soluții și ipostaze extreme, trăind patetic tensiunea dualității real-ideal”³⁰. Scriind această lucrare, Adrian Marino s-a confruntat la rândul său cu o tensiune, aceea a dualității: documentare–interpretare. Fără îndoială, era conștient de principalele riscuri ale demersului său exegetic: „documentul fără interpretare” ajunge să fie „simplă arhivistică”, „interpretarea fără bază documentară, simplă literatură, sau, în cel mai bun caz, evocare impresionistă sau pur eseistică.”³¹.

Obținerea unui echilibru între aceste două componente fundamentale ale monografiei nu exclude însă fenomenul fascinant al proiecției, nu poate anula faptul că cel care își propune să „vadă” o personalitate a trecutului are, de fapt, ochii întorși spre interior. Apare astfel riscul real ca istoricul literar să se recunoască (fără să vrea) în chipul celui descris. În mod cert, Adrian Marino a empatizat cu Maestrul, „victima cea mai ilustră a veninului vieții literare românești”³², regăsindu-se, la modul profund, după cum a mărturisit, în „himera sa absolută și totală sa neaderență la spiritul românesc”³³. El nu este singurul care a simțit în Al. Macedonski un Don Quijote al poeziei pure³⁴, un „copil mare” care, luptând cu vitregia vremurilor³⁵, a ajuns „maestrul și martirul artei pure”³⁶.

Cât de reală este superioritatea artistică și dezinteresată a poetului? Răspunsul este în mare măsură influențat de materialul documentar de care dispunem. Dacă ne raportăm la unele articole și texte literare, atunci, cu siguranță, vom fi seduși de geniul blestemat³⁷ care avut puterea de a sfida cu îndrăzneală societatea mediocră ce dorea să-l elimine³⁸. Nu putem exclude însă acele documente, în special scrisori, care pun sub semnul întrebării

această imagine publică. Ele nu afectează în niciun fel valoarea operei, dar ne oferă informații valoroase referitoare la biografie. Observăm astfel că Al. Macedonski avea un pragmatism destul de „aderent” la spiritul fanariot al „aranjamentelor”³⁹. Pentru el, viața literară românească era „plină de venin”, dar avea aroma cafenelelor⁴⁰ în care îi plăcea nu doar să scrie, ci mai ales să socializeze cu toți cei care îi erau sau doreau să îi fie discipoli.

Poet izolat, hulit de contemporani? Nu. El a fost Maestrul serviabil⁴¹, care a știut să pună o vorbă bună pentru protejații⁴² lui, a fost ziaristul capabil să intervină pe lângă autorități⁴³, să fie devotat partidului⁴⁴ ...compromisurile omului care trebuia să reziste în fața provocărilor financiare⁴⁵. De multe ori, acestea au fost folosite pentru a-i explica inconsecvența. În opinia lui Adrian Marino, lipsa banilor este cea care îl obligă pe Maestru să se îndrepte spre jurnalismul partizan: „Este nevoit să reintre în politică (alt câmp de publicistică lucrativă societatea timpului nu cunoștea) și acest gest constituie o nouă față a expedientelor sale financiare. Faptul îl obligă la cedări și compromisuri grave, la noi umilințe, insulte și decepții, la retractări triste, după mari avânturi.”⁴⁶

Studiind corespondența, criticul a trăit un sentiment acut de nedumerire, sesizând puternicul contrast dintre personalitatea umană și cea literară, dintre cine este și cine se prezintă a fi, admitând, în final, că „eroul” său e un magistru patern, egolatu și vindicativ care poartă „o eternă mască fatală și îndurerată”⁴⁷.

Tocmai această „mască” constituie provocarea oricărei reconstrucții. Cum era în realitate Alexandru Macedonski...nu vom reuși să aflăm niciodată. Orgolios? Paranoic? Narcisist? Avea un „temperament eruptiv și inegal” cu „umori variabile” care-l împing să atace într-un mod brutal și nedrept?⁴⁸

[Profilul psihologic ar trebui să aparțină specialiștilor. Cu toate acestea, nu rezist tentației de a formula o opinie de amator. Personalitatea sa dovedește mai mult o tendință histrionică⁴⁹, decât una narcisistă. Maestrul își dorește să fie mereu în centrul atenției, are tendința de a-i idealiza sau, dimpotrivă, de a-i subestima excesiv pe ceilalți, nu este un orgolios introvertit, lipsit de empatie, care așteaptă să primească atenție fără să ofere ceva în schimb. Dimpotrivă, pe parcursul activității sale jurnalistice, prin sprijin reciproc, își creează relații, atât în presă, cât și în politică.]

Poate cei mai îndreptățiți să-l caracterizeze pe Al. Macedonski sunt oamenii care l-au cunoscut. Jurnalistul Constantin Bacalbașa îl consideră un om foarte sociabil, carismatic, comunicativ: „Macedonski avea un mare dar de atracție. Era un ademenitor. [...] Avea un talent remarcabil pentru prins în colivie pe debutanții arși de ambiția autorlăcului. [...] era un tovarăș foarte plăcut la petreceri. Verva lui era nesecată, conversația lui era aleasă, avea

fantezie, avea imaginație, avea sarcasm, avea ironie, avea spirit. Incontestabil că era o minte deosebită și un om cu autoritate în cercul lui. Nu era niciodată banal.”⁵⁰.

Spre deosebire de alți contemporani, la fel de cunoscuți, poetul avea o mare disponibilitate de a relaționa, era foarte îngăduitor, admitând destul de multe derapaje literare⁵¹ din partea discipolilor. Atitudinea binevoitoare ascundea însă o toleranță scăzută la frustrare⁵², pentru că reacționa impulsiv atunci când nu îi era recunoscută valoarea. Tocmai în dese manifestări directe, lipsite de diplomație, criticii literari au identificat marele său orgoliu literar, vizibil și în versurile celebrului *Epigraf*: „Dar când patru generații peste moartea mea vor trece/Când voi fi de-un veac aproape oase și cenușă rece,/Va suna și pentru mine al dreptății ceas deplin.”⁵³.

Realizată în aparent spirit călinescian⁵⁴, monografia lui Adrian Marino urmărește în linii mari această vanitate a poetului, explicând-o prin superioritatea aristocratică a presupusei sale descendențe din unii principii lituanieni⁵⁵ și din boierimea pământeană. De altfel, G. Călinescu credea că originea nobilă ar fi fost cea care l-a determinat pe Al. Macedonski să aspire la un statut social înalt, să se impună pe scena „măririlor lumești”, cum altfel decât înregimentându-se în campaniile de presă inițiate de publicații precum: *Oltul*, *Stindardul*, *Vestea*, *Dunărea*, *Tarara* etc. În momentul în care eforturile lui nu se concretizează și cariera politică este ratată definitiv, el nu abandonează „lupta”, ci își caută constant compensarea pe un alt „front”, cel al literaturii⁵⁶.

*

Opiniile lui G. Călinescu nu sunt însă împărtășite de toți istoricii literari. Adriana Iliescu ne oferă o altă perspectivă, susținând rolul fundamental pe care l-a avut conștiința de scriitor în modelarea traseului său jurnalistic: „Cum îi lipseau fondurile, ziarele ce le-a înființat erau cele mai multe și organe politice [...]. Dar de câte ori va putea dispune de un ziar, Macedonski va încerca să-l transforme în tribună literară proprie.”⁵⁷. În acest fel, poetul a încercat să iasă din izolarea la care era supus din partea comunității literare, în urma conflictului cu Junimea: „Nu vom susține teoria lui G. Călinescu după care Macedonski s-a voit om politic, dar s-a ratat din nehibzuință. Amestecul poetului în diferite campanii politice se explică parte din dorința sa de a ieși din izolarea pe care i-o impuneau confrății de litere, parte din necesitatea de a obține măcar atât cât să-și poată tipări revista și versurile: mai întotdeauna se zbătea în încurcături financiare dureros de umiltoare.”⁵⁸.

Izolarea pe care o invocă Adriana Iliescu a fost generată de publicarea în 1883 a unei *Epigrame*, care a produs rumoare⁵⁹ în epocă, din cauza identificării lui „X” cu Mihai Eminescu: „Un X...pretins poet–acum/S-a dus pe cel mai jalnic drum.../L-aș plânge dacă-n balamuc/Destinul său n-ar fi mai bun/Căci până ieri a fost năuc/Și nu e azi decât nebun.”⁶⁰

Primii critici literari care au cercetat cu detașare activitatea literară a lui Al. Macedonski, Eugen Pohonțu⁶¹ și T. Vianu⁶², au încercat o rediscutare a acestui moment, aducând în prim plan contextul acelei perioade⁶³ și atacurile publicistice de ambele părți: „Citirea întregului dosar poate amenda judecata cam pripită în condamnarea fără apel a lui Macedonski. După cum rezultă din textele amintite, inițiativa atacurilor nu este sigur că-i revine lui Macedonski. Vina acestuia este de a fi reacționat totdeauna într-un chip disproportionat. Irascibilitatea sa este hotărât prea mare”⁶⁴. Irascibil... acesta ar fi defectul principal al celui care s-a implicat total în polemică.

De-a lungul timpului, atitudinea antieminesciană a fost explicată diferit. Adrian Marino constata „profunde și esențiale nepotriviri temperamentale”⁶⁵ între cei doi poeți...Mihail Zamfir preciza că, deși Al. Macedonski și M. Eminescu reprezentau poziții ideologice diferite, „motivul esențial al disputei rămâne unul banal și omenesc: invidia lui Macedonski față de geniul eminescian, care-l pune în umbră.”⁶⁶

Cu toate acestea, trebuie să ținem cont că în 1883, când este publicată *Epigrama*, Luceafărul poeziei românești nu era foarte strălucitor în cultura română. Invidia literară⁶⁷ nu putea fi principalul motiv al acestei dispute. În orice caz, acele versuri nu au avut atunci impactul pe care noi credem că l-ar fi avut, dacă ar fi fost publicate astăzi, împotriva poetului național. Din nefericire pentru Al. Macedonski, efectele scandalului au fost amplificate în timp de ostilitatea unor critici interbelici⁶⁸, el rămânând, până astăzi, în opinia oamenilor obișnuți, un mediocru foarte invidios pe faima unui geniu: *Cum îți permiți, tu, muritor de rând...să jignești tot ce el a clădit? Ai vorbit de rău nu pe Eminescu, pe tot neamul tău!* etc. etc.⁶⁹

În tot acest scenariu al rivalității, un lucru nu îmi este încă foarte clar. Dacă Al. Macedonski și-ar fi dorit atât de mult să îl întrecă pe M. Eminescu în glorie literară, de ce și-a dedicat atâția ani din viață publicisticii, înființând ziare și reviste? Ar fi putut rămâne un simplu colaborator al *Literatorului*, așa cum au fost mulți scriitori ai perioadei. La această întrebare, răspunsul pe care ni-l oferă Adrian Marino este destul de simplu: orgoliul antijunimist. Vanitatea este cea care îl determină să se implice în managementul presei: „Ceea ce urmărea cu tot dinadinsul Macedonski era o revistă care să combată *Junimea*, din ostilitate ideologică și ambiție personală, și totodată să-i dea prilejul desfășurării instinctelor de

june magistrul înconjurat de discipoli inițiați și fanatici.”⁷⁰. Aceeași ambiție îi provoacă declinul..., „Ostilitatea” sa față de M. Eminescu nu putea rămâne nepedepsită. Cu un evident talent literar, G. Călinescu descrie situația dramatică în care Maestrul a ajuns în urma publicării *Epigramei*: cititorii revoltați returnează în număr mare *Literatorul*, cotizațiile și abonamentele se reduc masiv, iar poetul se confruntă cu dificultăți financiare ieșite din comun: „Epigrama nefericită avu câteva efecte supărătoare. Revista era înapoiată grămadă și mijloacele de trai nu se găseau. Fură vândute canapelele, scaunele, toate lucrurile de preț și poetul se mută într-o casă veche de mahala, în mijlocul unei curți mari.”⁷¹. Pentru a evita o catastrofă, pentru a supraviețui, *Literatorul* trebuie să-și schimbe numele în *Revista literară*, condusă nu de Al. Macedonski, al cărui nume era primit cu rezerve, ci de Ștefan Vellescu.

Mânia contemporanilor a avut și alte forme de manifestare. Un discipol, Alexandru Obedenaru⁷², relatează modul în care un necunoscut l-a abordat pe Macedonski la cafea pentru a-i cere explicații: „—Tu ești mișelul care într-o epigramă ai cutezat să insulti pe Eminescu?” l-a întrebat el pe poet. Iar cum de la agresivitatea verbală la cea fizică mai e doar un pas, vinovatul epigramist primește generozitate niște palme. Este trântit la pământ, alături de Bonifaciu Florescu și Nicolae Ținc care sar să îl apere... Imaginea dezastrului este deplină, iar rezultat logic este plecarea Maestrului din țară: „Macedonski aproape izolat nu mai poate ține piept și în vara anului 1884 se stabilește la Paris, căutându-și în Franța debușeul literar. Aceasta este împrejurarea că Macedonski începe să publice în limba franceză.”⁷³.

Imaginea [vom vedea, falsă] a poetului răzvrătit, părăsit de toți, pedepsit din cauza unor versuri fatale, a rămas întipărită în memoria tuturor... *Epigrama* sa a ajuns dovada supremă că revista în care a fost publicată avea un puternic profil antijunimist, etichetă care apare foarte des în studiile critice. Așa se face că, deși Marin Bucur își avertizează cititorii de la început, să nu reducă *Literatorul* la o simplă revistă antieminesciană, totuși scoate în evidență, încă din primul capitol, conflictul acestei publicații cu „rivalii” și „inamicii” de la *Convorbiri Literare*. Disputa ideologică este reluată apoi și în capitolul *Un proces cu urmări nefaste*, devenind prilejul propice pentru a relua unele aprecieri la adresa psihologiei omului: „Macedonski a fost târât pe acest prag al dezonoarei de invidia feroce de a nu fi fost singurul poet mare în veac.”⁷⁴.

În schimb, Adriana Iliescu urmărește cu mai multă obiectivitate relația grupării macedonskiene cu revista din Iași⁷⁵, atât la nivelul diferențelor dintre două publicații literare⁷⁶, cât și la nivelul contestării unor scriitori importanți, V. Alecsandri, M. Eminescu, I. L. Caragiale și G. Coșbuc:

„monografia nu a pornit de la ideea că *Literatorul* a fost o publicație ce s-a situat pe poziții anticonvorbiste ireconciliabile, ci încearcă să demonstreze cum s-a ajuns la acel antijunimism categoric ce pentru unii cercetătorii a constituit principala (uneori singura) caracteristică a revistei.”⁷⁷.

Fără să-l numească, Adriana Iliescu se referea la G. Călinescu, care încadrase *Literatorul*, revista „ostracizată multă vreme, dar cu mari urmări” în curentul antijunimist⁷⁸. Comentând unele principii estetice (în special, cele ilustrate de seria *Arta versurilor*), celebrul critic sesizase noutatea pe care Maestrul a adus-o în receptarea poeziei: „Prin temperament el mergea spre arta-lux, și atunci despărțirea de Maiorescu se realizează într-o poziție estetică absolută. Deși fără cultură ideologică deosebită, Macedonski are viziuni remarcabile”, deoarece el „formulează poezia cu mult mai fin decât Maiorescu”⁷⁹.

*

În mod cert, Al. Macedonski este considerat astăzi un precursor al Simbolismului românesc (la nivel teoretic), Mircea Anghelescu numindu-l „unul din făuritorii conștiinței estetice a literaturii române moderne”⁸⁰. Deși are o structură interioară plină de contradicții (este inovator, dar, în același timp, atașat de valorile trecutului), articolele sale despre poezie dovedesc, în opinia lui Nicolae Manolescu, o „conștiință extraordinară a noului”, deoarece „nimeni n-a scris despre poezie articole mai pătrunzătoare decât ale lui, în secolul al XIX-lea.”⁸¹.

Cu un deosebit simț polemic, Adrian Marino a adoptat un alt punct de vedere, considerând că modernitatea concepțiilor Maestrului este tributară unui fond predominant romantic: „El trebuie luat în câteva aspecte esențiale: specificul creației artistice, definiția artei și a frumosului, elementele poeziei, funcțiile operei de artă etc. Or, în toate aceste probleme cheie, soluția adoptată în mod constant de Macedonski este în mod predominant romantică.”⁸². Interesul poetului pentru inovație nu este negat, dar nu devine un element definitoriu al discursului său teoretic, ci unul accidental, explicabil prin deschiderea sa față de noile formule poetice⁸³. Simbolismul macedonskian este subordonat Neoromantismului⁸⁴, atât la nivel teoretic, cât și la nivelul operei, iar teza potrivit căreia poetul ar fi fost teoreticianul Decadentismului este infirmată cu tărie pornind chiar de la declarațiile poetului, care recunoștea drept sursă a inspirației sale pentru versurile „decadente”, doar Clasicismul⁸⁵.

Observațiile au fost preluate de Mircea Scarlat în *Istoria poeziei românești*, dând naștere unor verdicte categorice: „în ciuda susținerii partizane a Simbolismului, Macedonski nu este în primul rând un poet simbolist”⁸⁶, între concepțiile teoretice ale „ctitorului modernismului poetic

românesc”⁸⁷ și opera sa există un decalaj, având în vedere că la nivelul ei sunt prezente „multe ilustrări ale convenției clasicizante”⁸⁸.

Dimensiunea acestui decalaj este discutabilă...În monografiile sale, Adrian Marino pune în evidență legăturile tematice și de atitudine dintre articolele Maestrului și diferitele componente ale activității sale literare (ilustrate ulterior în notele ediției de *Opere*⁸⁹). Textele macedonskiene sunt privite ca o reflectare a orientărilor ideologice vizibile în publicistică, o atenție deosebită fiind acordată câtorva aspecte importante: formația autorului (marcată de receptivitatea pentru modelele romantice⁹⁰ și pașoptiste⁹¹) și tematica aleasă (urmărită la nivelul câtorva „tropi caracteristici”⁹²).

Dovedindu-și capacitatea de sinteză pe baza unui număr impresionant de texte (articole, scrisori și opere literare), Adrian Marino creează criticilor⁹³ impresia epuizării subiectului Macedonski.

*

Subiectul este însă departe de a fi epuizat. Studiile amintite au evidențiat orgoliul poetului, spiritul său polemic, caracterul său inovator și inconsecvent, l-au prezentat drept un romantic-simbolist, antijunimist și mai ales, antieminescian. Atenția criticilor a rămas fixată pe conținutul articolelor, fiind trecute în plan secund unele componente importante ale comunicării jurnalistice: producătorii și audiența⁹⁴.

În cazul publicisticii macedonskiene, relația dintre ziarist și public va fi discutată în capitolul următor, ea fiind relevantă pentru înțelegerea activității sale. Maestrul a acordat o atenție deosebită cititorilor săi, deoarece ei sunt cei care admit sau nu anumite inovații, plătesc sau nu abonamentul ziarelor și prețul volumelor, bani din care autorul trebuie să-și asigure traiul zilnic. Cu excepția unor scurte perioade de timp, când a avut diverse funcții⁹⁵, Al. Macedonski a trăit exclusiv din scris. Financiar, el a rămas dependent de protecția patronilor care aveau nevoie de presă și de bunăvoința unor cititori care apreciau mai mult sensibilitatea romantică decât subtilitățile formale ale Simbolismului.

Poate din această cauză, *Hinov*⁹⁶, prima creație scrisă în vers liber (publicată în 1880, cu câțiva ani înainte ca această inovație să apară în Franța⁹⁷), nu a declanșat nicio reacție notabilă, nicio revoluție literară. A trecut neobservată și fără urmări, deși apăruse pe prima pagină a *Literatorului*, pentru a avea mai multă vizibilitate. În acea perioadă, poetul, un tânăr entuziast, plin de aspirații, dorea să producă o schimbare...Se declarase inițiatorul unui nou mod de a scrie versuri, publicând un comentariu polemic împreună cu opera *Ecourile Noștei*. În termeni duri, el sublinia noutatea poeziei sale în raport cu cea junimistă,